

- модель застосовна на різних рівнях деталізації — від верхнього рівня опису базових категорій менеджменту, до рівня проектування аналітичних додатків;
- модель легко адаптується, при цьому глибина опрацювання окремих аспектів визначається практичною необхідністю і не регламентована методологією.

Література

1. Воинов А., Гаврилова Т. А., Данцин Е. Я. Язык визуального представления знаний и его место в CASE-технологии // Вести РАН, Теория и системы управления. — № 2. — С. 146—151.
2. Гаврилова И., Хорошевский В.Ф. Базы знаний интеллектуальных систем: Учебник для вузов. — СПб.: Изд-во «Питер», 2000.
3. Гаврилова Т. А., Лещева И. А., Лещев Д. В. Использование онтологий как дидактическое средство // Искусственный интеллект. — № 3. — С. 34—39.
4. Колчин А. Ф., Елисеєва Н. В. Представление модели знаний специалиста-проектировщика на основе онтологического подхода // Научно-технический журнал «Информационные технологии в проектировании и производстве». — М. — 2006. — № 3. — С. 66—69.
5. Норенков И. П. Интеллектуальные технологии на основе онтологий // Информационные технологии. — 2010. — № 1. — С. 13—23.
6. Macintosh A., 1997. Knowledge asset management. // Airing. — № 20, April.
7. Gruber T.R. A translation approach to portable ontologies. Knowledge Acquisition, 5(2):199-220, 1993.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2011

УДК 339.73

В. С. Волощенко,

доцент кафедри макроекономіки та державного управління, КНЕУ

СВІТОВА ФІНАНСОВА КРИЗА ЯК ІНДИКАТОР НЕОБХІДНОСТІ ПЕРЕХОДУ ДО НОВОЇ СВІТОВОЇ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ

У даній статті обґрунтовано неможливість інерційного розвитку світових валютно-фінансових відносин у межах Ямайської валютної системи.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Зовнішній борг, державний борг, плаваючі валютні курси, світова валютна система, саміт Великої двадцятки.

В данной статье обоснована невозможность инерционного развития мировых валютно-финансовых отношений в рамках Ямайской валютной системы.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА. Внешний долг, государственный долг, плавающие валютные курсы, мировая валютная система, саммит Большой двадцатки.

In the article the impossibility of inertial development of world currency-financial relations within the limits of the Jamaican currency system is proved.

KEY WORDS. External debt, public debt, floating rates of exchange, world currency system, the summit of the Big twenty.

Постановка проблеми. Світова фінансова криза значно вплинула на основні параметри світової економіки. Вона поставила під сумнів дієздатність багатьох економічних теорій, оскільки використання послуллатів цих теорій не дало змогу поки що вийти з кризи. Тому наразі відбувається прискорений науковий пошук нових підходів і методів, які б дали результат у нових економічних умовах 21 сторіччя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу особливостей протікання та причин світової фінансової кризи присвячені праці С.Глазьева, В.Новицького, Дж.Сороса, М.Фесенка, М.Хазіна. В працях В.Юровицького, С.Глазьева, М.Юрьєва розглядаються проблеми функціонування Ямайської валютної системи зважаючи на вимоги сучасної економічної дійсності.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на п'ять самітів Великої двадцятки та численні публікації щодо причин і рекомендацій по виходу зі світової фінансової кризи, все це ще не перейшло від кількості до тієї якості, яка б зрушила проблему подальшого існування світової економіки з мертвої точки.

Формулювання цілей статті. Метою даної статі є актуалізація проблеми трансформації світових валютних відносин як запоруки виходу світової економіки з кризи.

Виклад основного матеріалу. Світова фінансова криза, першим імпульсом якої стала іпотечна криза в США в 2006 році, і друга хвиля якої з високою ймовірністю може розпочатися вже в 2011 році, відбувається в рамках Ямайської світової валютної системи (1976 р.), яка є четвертим за останні 150 років різновидом світових валютних відносин після Паризької (1867 р.), Генуезької (1924 р.) та Бретон-Вудської (1944 р.) світових валютних систем (СВС). Ямайська валютна система є вдосконаленою формою її попередниці (Бретон-Вудської СВС), якою було започатковано

наднаціональний орган валютного регулювання (МВФ) та закріплено панівне становище однієї валюти (долара США) в СВС [3]. Ці дві економічні події стали важливим кроком на шляху формування та посилення (через практичну реалізацію Ямайської валютної системи) взаємопов'язаності економік світу, що дало можливість сформувати глобальне фінансове середовище. В такому середовищі швидкість передачі економічних імпульсів від однієї економіки світу до іншої зросла в рази, що і призвело до світової, а не локальної, як раніше, фінансової кризи.

Не останню роль у цій світовій (глобальній) кризі зіграв МВФ. Доказом глобальності в валютно-фінансовому аспекті діяльності МВФ є те, що: 1) його членами є 187 держав (а це більше 96 % від загальної кількості); 2) всі члени МВФ повинні за його вимогою складати щорічно платіжний баланс у доларах США, тобто існує глобальний платіжний баланс, що фактично фіксує світовий рух доларової маси; 3) рекомендації МВФ країнам-членам щодо їх макроекономічної політики, які мають обов'язково бути виконані країнами задля отримання кредитів від МВФ, побудовані у відповідності до постулатів Вашингтонського консенсусу, що уніфікує макроекономічну політику країн і є проявом глобалізації та прискорення швидкості передачі економічних імпульсів від однієї економіки світу до іншої; 4) існування вимоги МВФ до всіх членів підтримувати не менш як 3—4 місячний до обсягу імпорту країни рівень міжнародних резервів, що формує попит на долари США, оскільки найбільша питома вага в міжнародних резервах країн припадає на долар США (більше 60 %) [1].

Проте панівне становище долара в СВС, незважаючи на те, що сьогодні більше половини міжнародних трансакцій, половина експортних угод і 60 % інвестицій здійснюється в доларах США, які складають 2/3 світових запасів валюти, почало хитатися. Це пов'язане з тим, що 1) вага ВВП США в світовій економіці знизилась вдвічі (з майже половини до 23,1 % світового ВВП) за 60 останніх років; 2) з моменту переходу світової економіки на засади Бреттон-Вудської СВС відбулась суттєва девальвація долара в перерахунку на ціну золота за трійську унцію, що показано на рис. 1. З 1944 р. до 1978 р. долар девальвував в 6,5 разу (від 35 дол. в 1944 р. до 226 дол. в 1978 р. за трійську унцію). Потім близько 20 років його ціна коливалась біля позначки 300—400 дол. за трійську унцію. І лише з 2006 р. вона впевнено перетнула найвищу точку 1980 року (589,8 дол.) і досягла 632 дол. За період кризи 2006—2010 рр. девальвація долара склала 2,2 разу (від 632 дол. до 1405 дол. за трійську унцію). Деваль-

вація долара як панівної валюти в Ямайській СВС означає експорт інфляції в усі інші країни світу; 3) економіка США споживає 40 % світового ВВП, а виробляє лише 23 % (тобто майже вдвічі менше), що призвело до того, що державний борг США досяг небачених розмірів у 14,58 трлн дол. станом на серпень 2011 р., а це перевищує 100 % їх ВВП при критичному значенні 60 %. Поки що США вдається уникнути дефолту, проте така ситуація не може тривати довго. Це пов'язане з тим, що така ж ситуація спостерігається і в інших країнах світу.

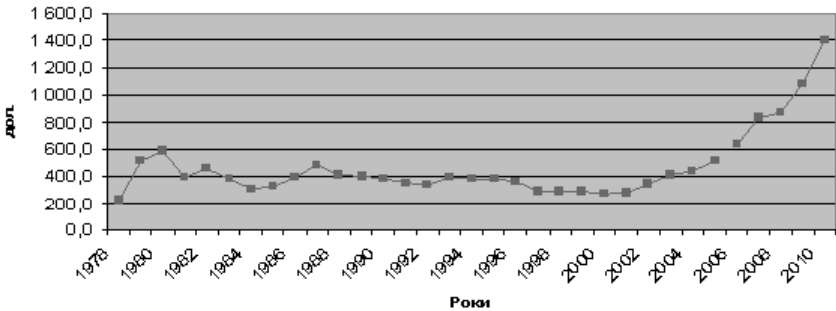

Рис. 1. Динаміка ціни золота за трійську унцію в дол. США [8]

Таблиця 1

ВИБІРКА КРАЇН ЗА КРИТИЧНОЮ ЧАСТКОЮ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ ДО ВВП В 2010 Р. В ПОРЯДКУ ЇЇ ЗМЕНШЕННЯ [9, 10]

Номер рангу	1	2	4	7	8	9	11	12	13
Країна	Зімбабве	Японія	Греція	Ісландія	Італія	Сінгапур	Бельгія	Ірландія	Португалія
Частка державного боргу до ВВП, %	234,10	197,50	142,80	126,10	119,10	105,80	100,90	96,70	93,00
Частка ВВП країни світовому ВВП, %	0,01	8,7	0,48	0,02	3,3	0,35	0,7	0,32	0,4

Закінчення табл. 1

Номер рангу	15	16	17	19	24	26	31	32	35
Країна	Канада	Німеччина	Франція	Угорщина	СК	Австрія	Нідерланди	США	Іспанія
Частка державного боргу до ВВП, %	84,00	83,20	82,40	80,20	76,10	71,00	62,60	62,30	60,10
Частка ВВП країни у світовому ВВП, %	2,5	5,2	4,1	0,21	3,6	0,6	1,5	23,1	2,2

З таблиці 1 видно, що 35 країн світу мають державний борг, що перевищує критичну межу у 60 %. Найбільшою є частка державного боргу до ВВП у Зімбабве (234,1 %), другою є Японія (197,5 %). До цього списку ввійшли також 11 членів ЄС. Щоб усвідомити значення цієї тенденції та наслідки для світової економіки, слід зважити, що ВВП зазначених 18 країн складало 57,3 % від рівня світового ВВП (63,049 трлн дол.) на кінець 2010 р. [9]. Якщо ж порівняти світовий ВВП та світовий зовнішній борг, то виявиться що станом на кінець 2010 р. вони були майже рівні. Це свідчить про те, що світова економіка відірвалась не тільки від золотого стандарту (в 1976 р.), але й від прив'язки грошової маси до товарного виробництва. За принципом СНР (1993 р.) доходи повинні дорівнювати в економічній системі витратам. Якщо економічний суб'єкт (будь то фізична особа, або підприємство, або держава, або навіть світова економіка в цілому) споживає більше, ніж отримує доходів у певному періоді, то за всіма, як макро-, так і мікроекономічними постулатами вона живе або за рахунок попередніх заощаджень, або ж у борг. Якщо економічний суб'єкт «світова економіка» живе у борг, оскільки її витрати (запозичення однієї країни у іншої/их країн і є частиною витрат) перевищують доходи (ВВП), то має бути другий суб'єкт, який дав у борг всій світовій економіці, і у якого мають бути витрати, менші за його доходи. Проте цей «нюанс» в економічній літературі та наукових працях ніколи навіть не згадувався. Але завдяки як раз цьому «нюансові» сьогодні у світі склалась абсолютно нова економічна ситуація, яка вимагає зміни парадигми світової економічної системи та переходу до нової (п'ятої) світової валютної системи, тому що:

а) докорінно змінилась позиція США у світовому співтоваристві (питома вага їх ВВП складала в 2010 р. вже лише 23,1 %

від світового ВВП) [9], утворилось кілька потужних економічних центрів (ЄС, БРІК, Японія, США) проти одного (США з молодшим партнером Великобританією) напередодні появи Ямайської СВС, а оскільки значення та влада долара в СВС підтримувалась і поки продовжує підтримуватися лише довірою до нього з боку інших учасників світової економіки (тому що давно відмінено золотий стандарт), то з урахуванням наростаючої кризи світової економіки кредит довіри до грошової одиниці США поступово вичерпується, особливо зважаючи на можливості нерегульованої емісії доллара [4];

б) вище було показано, що долар знецінюється, але й появі тієї самої Ямайської СВС також передувало знецінення долара (четверте в 150-річній економічній історії, до речі при кожній його попередній девальвації з'являлась нова СВС);

в) почастішали останнім часом валютні війни між країнами, що доводить актуальність для країн досягнення лише цінової (натомість технологічної) конкурентоспроможності за рахунок маніпуляції валютним курсом задля отримання цінових переваг, що ще більше розбалансовує світову економіку (а плаваючі валютні курси є ознакою якраз Ямайської СВС), тому що досягається примарне (уявне) економічне зростання (ВВП) країн за рахунок цінового нарощування експорту та гальмування імпорту;

г) зростання фінансового сектора (або так звана фінансизація економіки) стало причиною втрати важелів керування за грошовою складовою економіки. З історії відомо, що гроші з'явилися як «помічник» у обслуговуванні товарного обороту (міра вартості, засіб обміну і платежу, світові гроші), потім як засіб зберігання вартості та обслуговування обороту послуг. Фінансизація економіки призвела до того, що у грошей з'явилась нова функція «сапородження капіталу». Це означає, що економіка стає все більше уявною, тобто віртуальною, бо: в фінансовому секторі відтепер також створюється додана вартість (основа наповнення ВВП), причому все частіше – лівова її частка – оскільки в СНР-93 існує поняття «фінансова послуга», проте не шляхом формули «Гроші – Товар – Гроші (+)», а шляхом «ігор» на очікуваннях, маніпуляціях на отриманій інформації, страхах та помилках ігроків на фондових біржах. Однозначно можна стверджувати, що допоки не існує чіткої економічної теорії, яка б пояснила, як такими процесами управляти, щоб уникати світових економічних криз. Тим більш, що така уявна теорія мала б бути скоріше не економічною, а соціально-психологічною «з домішками економіки».

Усвідомлення цього породило хвилю самітів Великої двадцятки (G-20), на країни якої припадає близько 85 % світового ВВП, 80 % світової торгівлі (включаючи внутрішню торгівлю у ЄС), та дві третини населення світу (табл. 2). Наступний заплановано на осінь 2011 р. в м. Канни [5].

Аналізуючи характер діяльності самітів G-20 протягом 2008—2010 рр., можна з впевненістю сказати, що поки що їх рішення носили пошуково-декларативний характер, оскільки подолати світову фінансову кризу не вдалось, ба більше, вона наростає. На наш погляд, рішення про розширення фінансових можливостей МВФ лише більше загострює проблему. Нові кредити від МВФ лише стимулюють нарощування витрат та зростання зовнішніх боргів країн. Позитивним явищем цих самітів є те, що вони допомогли зрозуміти світовій економічній еліті (керуючим органам), що сучасна модель функціонування світової економіки на основі постулатів «Вашингтонського консенсусу» (базувався на ліберальній ідеології щодо зняття обмежень на рух фінансового спекулятивного капіталу, що і призвело до сьогоднішньої кризи) вже не працює, підтвердженням чого стала поява «Сеульського консенсусу», який відмовляється від ультраліберального ринку одночасно для всіх економік світу та стверджує, що немає єдиної формули економічного розвитку для всіх країн. Серед початкових постулатів «Сеульського консенсусу» наступні: створення сучасної інфраструктури, встановлення балансу в національній економіці, забезпечення захисту державних і приватних інвестицій, соціальний захист, високий рівень державного управління, продовольча безпека [5].

Проте ідеологія самітів та шляхи виходу з кризи, зрозуміло, підпорядковані тому, як визначено причину світової фінансової кризи, а саме: в умовах глобального зростання, збільшення потоків капіталу учасники ринку (намагаючись отримати високі прибутки) не врахували існуючі ризики та діяли без попереднього аналізу, до того ж слабкі норми гарантій, непродумані методи управління ризиками, зростання складності та різноманіття фінансових продуктів і пов'язане з цим надмірне використання кредитів для біржової гри призвели до появи слабких місць у системі «світова економіка». Основою запуску цього процесу стала відома формула А. Сміта про природний егоїстичний інтерес економічного суб'єкта (отримання прибутку), який в сукупності з природними егоїстичними інтересами інших суб'єктів ринку має давати досягнення суспільного інтересу. Однак щось у цій формулі не спрацювало. Вочевидь, А. Сміт не міг собі уявити

розмірів і динаміки зростання бажання збагачуватися, за якого втрачається здоровий глузд та вміння бути обережним і передбачливим.

Таблиця 2

**РЕЗУЛЬТАТИ САМІТІВ ВЕЛИКОЇ ДВАДЦЯТКИ (G-20) ПРОТЯГОМ
2008—2010 РР. [5]**

№	Місце і дата проведення	Результати саміту
1	14—16 листопада 2008 р. в м. Вашингтон	Прийнято Декларацію по фінансовим ринкам і світовій економіці: визначено причину світової фінансової кризи; запропоновано створення наднаціонального регулюючого органа, що має спостерігати за банками, річний мораторій на протекціоністські заходи країн, стимулювати внутрішній попит фіскальними методами
2	2 квітня 2009 р. в м. Лондон	Прийнято 3 документа: План дій по виходу з глобальної фінансової кризи; Заява про зміцнення фінансової системи; Заява про спрямування ресурсів через МВФ; збільшено ресурси МВФ до 750 млрд дол. та рішення про інші фінансові вливання; ідея створення Ради по фінансовій стабільності (РФС)
3	25 вересня 2009 р. в м. Піттсбург	Інституціоналізація формату «Групи двадцяти» як головного форуму міжнародного економічного співробітництва; рішення про розширення квот країн, що розвиваються, у МВФ та СБ; виділення МВФ додаткових 500 млрд дол. США для оновлених Нових механізмів запозичення
4	26-27 червня 2010 р. в м. Торонто	Прийняття підсумкової деларації, в якій зазначено: за допомогою узгодженої економічної політики збільшити обсяг світового виробництва на 4 трлн дол. США, створити додатково 52 млн робочих місць та вивести зі злиднів близько 90 млн осіб у всьому світі, зменшити дефіцити бюджету розвинутих країн вдвічі до 2013 р. та знизити співвідношення борг до ВВП до 2016 р.
5	11-12 листопада 2010 р. в м. Сеул	Схвалено нову концепцію зростання світової економіки та соціального прогресу «Сеульський консенсус», подальше реформування МВФ, розроблено напрямки реформ у галузі екології та охорони морського середовища, боротьби з корупцією в світі

Існуючі сьогодні альтернативні (або ж комплементарні) підходи до вирішення проблеми виходу зі світової фінансової кризи акцентують увагу на тому, що її причина ховається у відмові від золотого стандарту, а отже, не прив'язаний ні до чого емісії грошей, насамперед доларів США як світової резервної валюти, та запровадженні плаваючих валютних курсів. З моменту відходу від золотого стандарту та запровадження плаваючих валютних курсів, вважає

російський академік С. Глазьев, обмін між країнами перестав носити еквівалентний характер, тому що обмінні курси втратили об'єктивну міру та стали формуватися під дією попиту та пропозиції. Тому пропонується знайти цю об'єктивну міру 1) або через прив'язку до золота (збільшивши його ціну таким чином, щоб грошові одиниці країн були підкріплені золотом на 20 %, а для цього потрібно, за розрахунками М. Юрьєва та М. Леонтьєва, мати в запасі лише 20 000 тон золота на загальну суму 5 трлн дол. [6], або 2) через запровадження енерговалюти (ідея П. Кузнєцова), де об'єктивною мірою стане фізична величина — кіловат-година [2]. Тобто прив'язати грошову масу можна і до світових запасів нафти, і до будь-якої іншої фізичної величини, яку погодиться прийняти світова спільнота.

Висновки. Ямайська валютна система як форма організації світових валютних відносин вичерпала себе у зв'язку з докорінними змінами фінансово-економічної ситуації в світі, що вимагає появи нової економічної теорії та відповідних їй практичних рекомендацій для виходу з сучасної економічної кризи.

Література

1. *Базілінська О. Я.* Макроекономіка: Навч. посіб. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 442 с.
2. *Маслов О.* G-20: Новый Бреттон-Вудс // <http://www.newsland.ru/news/detail/id/500676/>
3. *Мировая экономика: учебное пособие / Е. Г. Гужва, М. И. Лесная, А. В. Кондратьев, А. Н. Егоров; СПбГАСУ.* — СПб., 2009. — 116 с.
4. *Найман Э.* Возможен ли пятый дефолт США? // <http://kf-forex.com.ua/245/692.html>
5. Офіційна веб-сторінка Великої двадцятки // www.g20.org/index.aspx
6. *Юрьев М., Леонтьев М.* Золотой порядок // Еженедельный журнал «ПРОФИЛЬ», № 45(600) от 01.12.2008. — www.profile.ru/items/?item=27616
Debt external — CIA — The World Factbook // <https://www.cia.gov/library/.../2079rank.html>
7. Gold price in a range of currencies since December 1978 XLS version of 22 Aug, 2011 / World Gold Council / <http://www.gold.org/media/publications/>
8. Gross domestic product 2010 (World Development Indicators database, World Bank, 1 July 2011 // siteresources.worldbank.org/DATA-STATISTICS/Resources/GDP.pdf
10. Public debt — CIA — The World Factbook // www.cia.gov/.../publications/.../2186rank...

Стаття надійшла до редакції 25.03.2011